

Sırbistan'da Türk İzleri -1-

Belgrad Kalesi

Yugoslavya'nın parçalanması sonucu oluşan devletlerden biri olan Sırbistan'ın sahip olduğu topraklar yaklaşık 539 yıl Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası yani Türk toprağı idi. Sırbistan'ın başkenti Belgrad ise İnce donanmamızın Balkanlardaki en önemli merkezi konumundaydı.

■ Prof. Dr. Orhan Gedikli

Sırbistan bugün de Balkanların en önemli ülkesidir. "Balkanlarda Türk İzleri" dendiğinde ilk akla gelen ülkelerden biri Sırbistan'dır. Bu nedenle Sırbistan'ı görmeden Balkanları görüm demek doğru olmaz.

26 Eylül 1371'de I. Murat'ın kumandanlarından Lala Şahin Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu ilk kez Sırp ordularıyla karşı karşıya gelmiş, Meriç kıyısında yapılan Sırp-sındığı Savaşı'nı Osmanlılar kazanmış ve Sırp İmparatorluğu sona ermiştir. Daha sonra 1389 I. Kosova Savaşı'nda I. Murat komutasındaki Osmanlı Ordusu ile Lazar komutasındaki Sırp Ordusu karşı karşıya gelmişler her iki orduda ağır kayıplar vermiş ve maalesef, her iki hükümdar da burada can vermiştir. Bugün Murat Hüdavendigâr'ın kabri I. Kosova Meydan Muharebesi'nin yapıldığı yerdedir. Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı çok güzel bir külliye yapmış ve türbedar görevlendirerek takdir edilecek bir davranış sergilemiştir.

I. Murat'ın oğlu Yıldırım Bayezid savaştan sonra Sırp kralı Lazar'ın oğlu Stefan Lazareviç'le yakın ilişkiler kurmuş ve Lazar'ın kı-

zı Olivera Despina Hatun ile, akrabalık ilişkilerinin pekişmesi amacıyla, II. Murat da Lazar'ın torunu Mara Bakanoviç ile evlenmiştir. 1456 yılında Fatih Sultan Mehmet Belgrad'ı kuşatmış ancak alamamıştır. Nihayet Kanuni Sultan Süleyman Fatih'in yapamadığını 8 Ağustos 1521'de yapmış ve Belgrad'ı Türk topraklarına katmıştır. Böylece Sırbistan'ın tümü Osmanlı Türkleri'nin eline geçmiştir. Ancak 1878 Berlin Antlaşması ile Sırbistan tamamen bağımsız olmuş ve elimizden çıkmıştır.

Tarihi belgelere göre Sırbistan ve Karadağ'da kayıtlı 1098 Türk Vakıf eseri bulunmaktadır. 2005 yılında TTK adına yapılan bir çalışmada Sırbistan'da ayakta kalabilen eser sayısı 86 olarak verilmektedir. Ancak bunların büyük çoğunluğu Sancak ve Karadağ'dadır. Daha sonra buralar ayrıldığı için bugün Sırbistan'da Türk eserleri yok denecek kadar azdır. Belgrad ve Niş'te göstermelik birkaç eser bırakılmıştır. Osmanlı'nın 1913'te Balkanlardan çekilmesinden sonra Türk eserlerinin büyük çoğunluğu yönetim tarafından kasıtlı olarak yok edilmiştir. Türk mimari eser katliamı-

nın en yoğun olarak yapıldığı ülkelerden biri de maalesef Sırbistan'dır. Bununla birlikte Balkan ülkelerinden Macaristan, Bulgaristan, Karadağ ve Hırvatistan gibi ülkelerde de Türk eserleri oldukça fazla tahrip edilmiştir. *Bu konu da sicili temiz ülkeler Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya'dır. Bu üç ülkedeki Türk eserlerinin büyük çoğunluğu yaşamaktadır.*

539 yıl Türk toprağı olan Sırbistan'da acaba bugün ne kadar Türk eseri vardır. İşte bunları görmek ve siz okuyucularım ile paylaşmak için rotamızı Sırbistan'a çevirdik. Yaklaşık 40 kişilik bir ekip ile başkent Belgrad'a uçtuk. Belgrad havalimanında işlemlerimizi tamamladıktan sonra otobüsle Voyvodina Özerk bölgesine geçtik. Bu bölgenin başkenti Novisad'tır (Petervaradin). Voyvodina bölgesinde uçsuz bucaksız düzlükler içinde ve mısır tarlaları arasında yolumuza devam ediyoruz. Çok güzel kasabalardan geçerek Silankamen'e doğru yol alıyoruz. Voyvodina Özerk Bölgesi eski bir nehir yatağıdır ve Sırbistan'ın tahıl ambarıdır. Voyvodina'da 25, tüm Sırbistan'da ise 30 etnik gurup vardır ve nüfus 9 milyondur. Bu-

nun 2 milyonu başkent Belgrad'ta yaşamaktadır.

Sırbistan halkı dışa açıktır ve kolay arkadaş olur. İşsizlik oranı % 15-20 arasında ve ortalama maaş 400 Euro civarındadır. İnsanların çoğu borç ve kredi ile yaşamaktadır. Hemen herkesin başını sokacağı 50-60 m² bir evi vardır. Bir Sırp ailesi ortalama 4 kişidir.

Sırbistan eski Yugoslavya'nın bir parçasıdır. Yani Slav ülkesidir. Slav Coğrafyası kuzey ve güney diye ikiye ayrılır. Kuzeyde Rus ve diğer 5 Slav Cumhuriyeti bulunur. Güneyde ise Sırbistan, Karadağ, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek ve Makedonya (Saf Slav değildir) toplam 6 devlet bulunur. Böylece bölgede toplam 12 Slav gurubu olmaktadır. *Yugoslav olmayan Bulgarlar ise (Balkan Slavları) Türk kökenlidirler.* Ancak kullandıkları dil Bulgarca Slav kökenli bir dildir. Bunlar batıya doğru Katolik, doğuya doğru ise Ortodoks'turlar. Roman ve Moldovlar ise Slav değil Latin kökenlidirler. Ancak kültür dairesinde Ortodoks olmaları nedeniyle Slav ailesi içinde yer alırlar. Hırvat ve Slovenler Katolik'tirler. Sırp ve Karadağlar katı Ortodoks'tur, Makedonlar Ortodoks ve Boşnaklar Müslüman'dır. Güney Slav ülkesi böyle bir mozaik içermektedir. Sırbistan'ın Voyvodina ve Kosova olmak üzere iki özerk bölgesi vardır. Bugün Kosova bağımsız bir devlettir.

Silankamen'de Tuna'ya Kavuşmak

Voyvodina bölgesindeki seyahatimize yeşillikler arasına serpiştirilmiş küçük köylerden geçerek devam ediyoruz. Nihayet Tuna nehri ne ulaşıyoruz. Bilindiği gibi Balkan Türklerinin nehir denince akıllarına ilk gelen Tuna'dır. Çünkü hemen her şeyleri Tuna ile şekillenmiştir. Şarkıları, türküleri, halayları, masalları, savaşları ve akla gelen her şeylerinde Tuna nehri vardır. İşte Türk tarihinde önemli yeri olan Tuna nehrinin kenarında sey-

Silankamen Kasabası

retmekteyiz. İlk durak yerimiz Tuna kolu üzerinde olan Silankamen kasabası oluyor. Macaristan'dan gelen Tisa nehri Silankamen'de Tuna nehrine katılır.

Silankamen Türk tarihi açısından önemli bir kasabadır. 1691 Osmanlı ile Kutsal İttifak arasındaki Silankamen Savaşı bu kasabada olmuş ve maalesef ordumuzun başındaki komutan Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa şehit düşmüştür. Aslında Silankamen Savaşı bu kasabada değil, Silankamen ovasında olmuştur. Bu ova çok geniştir ve burada 300 yıl kadar süren savaşlar olmuştur. Köprülüzade Fazıl Ahmet ve Mustafa Paşalar ile onların eniştesi Merzifonlu Kara Mustafa Paşa da bu bölgedendir.

Bu savaşta her iki tarafın orduları sayı olarak 30.000 civarında ve birbirine eşitmiş. Savaşın başında Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa 900 kişilik gönüllü bir birlik ile nehrin karşısına geçer ve düşmanın orta hattını çökerterek 6-7 bin kişiyi öldürür. Bu arada 900 kişinin çoğu da hayatını kaybeder ve şehit olurlar. Köprülüzade bu savaştan hemen sonuç almak istemektedir. Çünkü bölge yağışlıdır ve uzun süreli bir savaş başarısızlıkla sonuçlanabilir. Savaş biraz uzar ve sonuna doğru kutsal ittifak

tarafı ateşli silah kullanmaya başlar. Osmanlı'da ateşli silahın olmayışı negatif etki yapar ve Silankamen savaşı kaybedilir. Hıristiyan dünyasının beyninde Mohaç ve Belgrad hep yenilgi olarak algılandığı için bu zafer onlar için can suyu gibi gelir ve Silankamen'e bir zafer anıtı dikilir.

Tuna'nın yarısı su, yarısı da balıktır derler. Balığı çok güzeldir. Tuna doğduğu Almanya'dan denize döküldüğü Romanya'ya kadar pek çok ülkeye hayat veren bir nehirdir. Tuna havzası önemli bir tarım havzasıdır. Osmanlı Devleti, zirai mahsülünün bir kısmını da Tuna yolu ile Yugoslavya, Romanya, Ukrayna ve Bulgaristan gibi Tuna boyu ülkelerinden sağlıyordu. Tuna kenarına kurulmuş birçok kale vardır. Tuna üzerindeki kalelerin en güzellerinden biri Petervaradin Kalesi'dir. "Var" Macarca'da kale demektir. Slavca'da ise grad kale demektir (Belgrad, Leningrad gibi).

Voyvodina özerk bölgesinde bir süre yol aldıktan sonra Silankamen kasabasına yöneldik. Dar bir orman yolundan inerek çok güzel bir kasaba olan Silankamen'e ulaştık. Tuna kenarına kurulmuş eski mimari yapısı ile insanı dinlendiren bir kasabadır burası. Tuna kenarın-

Silankamen Türk Hamamı

Karlofça Kasabası - Tuna kenarı

da oturduk ve bir şeyler içerek yol yorgunluğunu biraz hafiflettik. Yol boyunca Doç. Dr. Haluk Dursun hocamızın anlattıklarından daha güzel bir yer ile karşılaştık. Tuna kenarında bir süre dolaştık ve Kasaba etrafındaki tepeciklerde Silankamen kale kalıntılarını uzaktan çektik. Bugün kasabada, Türk eseri olan bir tek Hamam kalmış. Hamamı ve kitabesini dıştan çektik ancak içini görevli olmadığından göremedik.

Karlofça Kasabası'nda Osmanlı Tarihi'ni Gözden Geçirmek

Silankamen kasabası Osmanlı kaynaklarında Hisarcık olarak ta geçmektedir. 1683 Viyana bozgunundan sonra Osmanlı görüşmeler için kutsal ittifaka Silankamen'i teklif eder. Bu teklif kabul edilmez ve buraya yakın olan Karlofça seçilir ve görüşmeler orada yapılır. Karlofça kasabası da Tuna kenarında çok güzel bir yerleşim birimidir. 1683-1698 arasında görüşmeler yapılır ancak, 16 sene anlaşma yapı-

lamadan geçer. 1699'da nihayet Karlofça anlaşması yapılır.

Bu anlaşmayı imzalamaya İstanbul'dan Rami Mehmet Paşa gelir. Karlofça kasabasına hakim bir tepeye büyük bir çadır kurulur. Hangi ülkenin delegesi önce girecek tartışması başlar. O güne kadar, güçlü bir devlet olan Osmanlı Devleti'nin delegasyonu tartışmasız önce girmiş. Sonuçta her devletin delegasyonun aynı anda ayrı ayrı kapılardan girmesine karar verilir.

Ve Anlaşma imzalanır. Anlaşmanın imzalandığı bu çadırın yerine yapılan küçük kiliseye giriyoruz ve anlaşmanın yapıldığı masayı görüyoruz. Kilise konusu açılmışken, küçük bir bilgilendirme ihtiyacı hissettim.

Bir kilisenin başında Sveti kelimesi varsa, Slav Ortodoks kilisesi, Aya kelimesi varsa Yunan (Greek) Ortodoks kilisesi, Surp kelimesi varsa Ermeni Ortodoks kilisesi ve Bar Gabriel varsa Süryani Ortodoks kilisesi anlaşılmalıdır. Kiliseler şehir merkezlerindeki Hıristiyan ibadethaneleridir. Manastırlar ise şehir kenarlarına ve insanlardan uzak yerlere yani uç bölgelere kurulurlar.

Türkiye'de Manastırların merkezi İstanbul Adalardır. Balkanlarda ise Manastırlar daha çok dağlık bölgelerdedir.

Karlofça Antlaşmasının yapıldığı çadır yerine yapılan şapel (şu anda müze)

Karlofça Anlaşmasının yapıldığı masa

Novisad (Petervaradin) Kalesi ve Tuna Nehri

Petervaradin Kalesi'nden Nazlı Nazlı Akan Tuna'yı Seyretmek

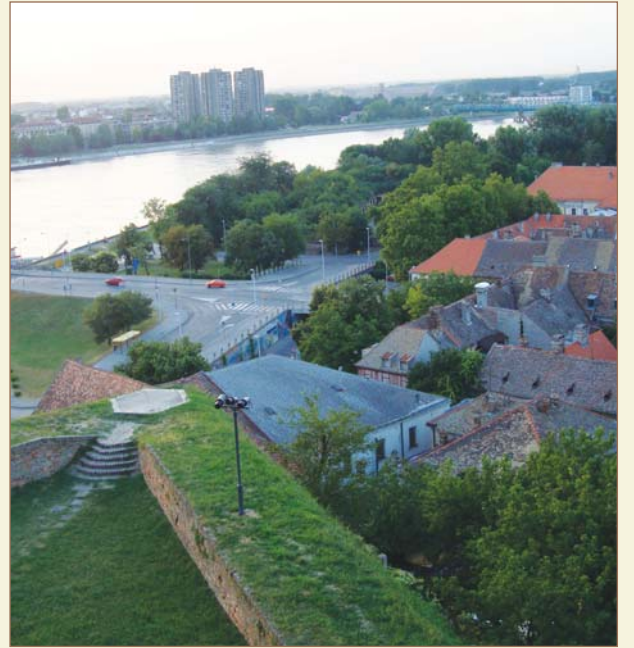
Karlofça kasabasındaki gezimizi de geride bırakarak Novisad (Petervaradin) şehrine doğru yol alıyoruz. Aynen Karadeniz bölgesinde olduğu gibi burada da yeşilin her tonu ile karşılaşmak mümkün. Nihayet şehre giriyoruz. Novisad Sırbistan'ın ikinci büyük şehridir. Şehir içinde araba ile bir tur attıktan sonra kaleye doğru çıkıyoruz. Petervaradin kalesi Tuna üzerindeki en güzel kalelerden birisidir. Tüm

kalelerde olduğu gibi kale içi eski bir askeri garnizon olup, otele çevrilmiş durumdadır. Kaleden nazlı nazlı akan Tuna nehrinin seyrine doyum olmuyor. Bu güzellik ancak yaşanarak anlaşılabilir. Kaledeki açık hava lokantasına oturarak bir şeyler içtik ve Tuna'yı seyre daldık. Tabii ki, kale Novisad olunca burada Osmanlı tarihini hatırlamak bir Türk Milliyetçisine yakışmaz. Sadrazam Damat Ali Paşa bu kalede alınından vurularak şehit edilmiştir. Kabri ve türbesi bugün Belgrad kalesinde bulunmaktadır. Allah rahmet eylesin.

Gece de kale içi otelinde konakladık. Güzel bir kahvaltı sonrasında Novisad şehir merkezini dolaştık. Eski şehir merkezinin mimari özelliğinin aynen korunduğunu gördük ve şaşırдық. Bizde olsa çok şey yıkılmış ve yerini blok apartmanlar almış olurdu. Eski şehir meydanının etrafında pek çok kilise ve bu kiliselerin yanlarında da yemek yenilebilecek yerler ve kahvehaneler sıralanmıştır. Bir yandan bir şeyler içerken, diğer yandan şehrin güzelliklerini seyre daldık. Novisad şehir merkezindeki bazı dükkanlarda kaymak, ayran, piliç, burek, berber

Novisad Şehir Merkezi

Novisad Kalesinden Tuna ve şehrin görünümü

ve fasilye gibi Türkçe kelimeler kullanıldığını görüyoruz.

Zenta Şehri'nde Üzüntülü Saatler

Novisad'tan sonra ki durağımız Zenta. Buranın Türk tarihinde önemi büyüktür. 1697 Zenta Savaşı burada olmuş, ordumuz bozguna uğratılmıştır ve Sadrazam Elmas Mehmet Paşa burada şehit edilmiştir. Zenta bozgunu pek çok nedenle, Bosna coğrafyasında uzun süre sıkıntı yaşanmasına yol açmıştır. Bu coğrafya tarihimizde hep hüznü olaylarla hatırlanmaktadır. Bu olayların ilki 1683 Viyana bozgunudur ve Balkan tarihinde dönüm noktasıdır. Bundan hemen sonra 1686'da 145 yıl bizim olan Budin (Budapeşte) elimizden çıkmıştır. Budin'in düşmesi tüm Osmanlı coğrafyasında çok büyük üzüntü yaratmıştır. İstanbul'da "*Aldı Nemçe bizim nazlı Budin'i*" diye şarkılar bestelenmiştir. Budin'de son savunmayı Arnavut Abdurrahman Abdi Paşa yapmış ve Başta Arnavut Abdurrahman Abdi Paşa olmak üzere, bir tek gazi olmaksızın, Osmanlı ordusunun tümü burada şehit düşmüştür. Bunları iyi tahlil etmeliyiz. Türk tarihi at gözlükleri ile değil derinliklerine inilerek incelenmeli ve dersler çıkarmalıdır. Budin'den son-

Zenta Harbinin geçtiği bölge

ra da Belgrad düşmüştür. Bu olaylar Macar milliyetçiliğini körüklemiş ve Macarlar Avusturyalılara karşı direnişe geçmişler ve Osmanlı Macarlardan yana taraf olmuştur. Voyvodina özerk bölgesi aslında bir Macar coğrafyasıdır. Macar milliyetçilerinin öncülerinden 3 kişi Osmanlı'ya sığınmıştır. Bundan dolayı 3 önemli Macar milliyetçisi Türkiye'de iyi tanınır. Osmanlıda bunlara konaklar tahsis edilmiş ve korunmuşlardır. *Bu konaklardan biri Tekirdağ Macar evi, İzmit Macar evi ve Kütahya Macar evidir. Bu üç şehrimizdeki 3 Macar milliyetçisinin evleri daha sonra Macar Müzeleri olmuşlardır.*

Zenta Savaşı'nda Osmanlı üçüncü kez bir Sadrazamı, Elmas Mehmet Paşa'yı şehit vermiştir. Zenta kenarındaki Tuna'nın kolu TİSA nehri üzerine bir köprü yapılır ve ordunun çoğu geçer. Sadrazam Elmas Mehmet Paşa ve kalan 7 bin kişi ile savunmaya devam edilir. Bu arada orduda bir bozulma başlar. Elmas Mehmet Paşa her ne kadar önlemeye çalışsa da başaramaz. Sonunda Elmas Mehmet Paşa maalesef bozulan kendi askerlerimiz tarafından şehit edilir. *İnebolu'lu çok yiğit bir insan olan Sadrazam Elmas Mehmet Paşa'nın şehadeti moralleri daha da bozar ve Zenta savaşı kaybedilir.*

Zenta Savaş Anıtı

Zenta Müzesinde Osmanlı Türk askerlerini küçük düşürücü resimlerden biri

Tuna boyları

Aslında Osmanlı'nın Balkanların bu bölgesindeki bozgunları 1683 Viyana bozgunu ile başlamış ve devam etmiştir. Bu nedenle bölge gezilirken hüzünlenmemek ve gözyaşı dökmek mümkün değildir. Viyana'dan sonra 1686 Budin (Budapeşte düştü), 1691 Silankamen yenilgisi (Sadrazam Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşa şehit düştü), 1697 Zente bozgunu (Sadrazam Elmas Mehmet Paşa şehit edildi), 1699 Karlofça antlaşması yapıldı ve Macaristan bağımsızlığı kazandı, 1716 Petervaradin bozgunu (Sadrazam Ali Paşa şehit oldu). *Hep bozgun, hep yenilgi ve Sadrazamların ard arda şehit edilişleri*. Bu acı hatırlamalar arasında önce Zenta Harbi'nin geçtiği bölgeyi dolaştık ve akabinde şehir merkezine geçerek Zenta Müzesi'ni gördük. Müzede, Türk milletini aşağılayıcı bazı tabloların olduğunu üzülenek gördük. Sırbistan Kültür Ataşeliğimizin bu konuda bir girişimde bulunması ve sonuçlanmasında yarar görmekteyiz.

Şimdi Zenta gezimizi bitirerek Başkent Belgrad'a doğru yol alıyoruz. Yolumuz arada Tuna nehri ile kesişiyor. Tuna boyunca ilerliyoruz. Bu arada Tuna boyunca çok güzel yerleşim birimleri olduğunu belirtmeden geçemeyeceğim. Nihayet güzel Belgrad'a giriyoruz. Şe-

hir merkezinde Valiliğin hemen yanında bir otele yerleşiyor ve bir süre dinleniyoruz. Belgrad kalesi önemli bir kaledir ve bölge için stratejik bir özelliği vardır. Yugoslavya bölgesine hakim olmak istiyorsanız Belgrad elinizde olacak. İşte bu nedenle şehir ve kale pek çok kez yerle bir edilmiştir. Beş farklı kavme başkentlik etmiş ve 30'un üstünde ismi vardır. Bir şehrin ismi grad ile bitiyorsa o şehirde bir kale var demektir.

Osmanlı Belgrad'ı almak için çok çaba harcamıştır. Fatih Sultan Mehmet 1456'da kaleyi kuşatır, ancak alamaz. Çok şiddetli çarpışmalar olur. Belgradlılar güçlü bir savunma harbi yaparlar. Bu nedenle Belgradlıların gururla hatırladıkları savaş, 1456'daki bu savaştır. 1459'da ise Belgrad hariç bölgenin tamamı Osmanlı hakimiyetine geçer. Belgrad ise 1521'de Kanuni tarafından alınır. 1945'te Naziler tarafından saldırıya uğrayan Belgrad, 1995'te ise NATO tarafından bombalanır.

Yani kısaca Belgrad tarihi, hep savaş ve acılarla dolu bir tarihtir. Son NATO bombardımanında yıkılan Belgrad Ordu Karargahı, gelecek nesillere örnek teşkil etmesi açısından olsa gerek aynı şekilde korunuyor. Bu Sırbistan Devleti açısından önemli bir millî eylemdir.

Bugün Belgrad'ta 2 milyon insan yaşamaktadır. Merkezde her etnik gurubun ibadethaneleri bulunmaktadır. Belgrad içinde 19. yüzyıl sonunda 60 cami varmış. Bugün ise sadece bir açık cami var. O da Bayraklı Camisidir. Balkanların en hızlı gelişen bölgesi ve Batı Avrupa'nın sınırı da burasıdır. İlerde önemli bir cazibe merkezi olabilecektir. SAVA ile TUNA nehri Belgrad kalesinin önünde birleşir. Belgrad'ta 50'nin üstünde milletin izlerini bulabilirsiniz. Eğer Sava nehrini geçerseniz Batı Avrupa'dan Balkanlara geçmiş olursunuz. Balkanların en büyük Spor Salonu, en uzun ve büyük alışveriş merkezi ve en büyük Kilisesi burada bulunmaktadır. Sırbistan bu en büyükleri yaparak Balkanların en büyüğü benim demek istemektedir. *Bugün Belgrad içinde pek fazla Türk eseri bulunmamaktadır. Mevcutlar ise Bayraklı Camisi, Belgrad Kalesi İstanbul kapıları ve kale içindeki Sadrazam Damat Ali Paşa türbesidir.*

**-Tuna Kaleleri, Belgrad
Semendre, Güvercinlik, Niş**

Gelecek Sayımızda-

* * *